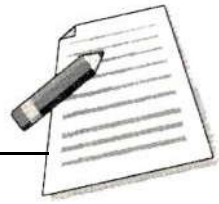

Notes

୩୫.୫ : ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗର ସୁପାରିସ୍

ପ୍ରଶାସନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଘଟୁଥିବା କ୍ଷିପ୍ର ଅବକ୍ଷୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଯଥୋଚିତ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୧୯୬୬ ମସିହାରେ **'ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ'** ଗଠନ କରାଗଲା । ଏହି ଆୟୋଗର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମୁଚିତ ପରାମର୍ଶ ଓ ସୁଚିନ୍ତିତ ପ୍ରତିଷେଧମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖିବା ।

ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ ନିଜର ରିପୋର୍ଟ ଜରିଆରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ । ସେ ଦୁଇଟି ହେଲା — (କ) ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ରାଜନୀତିକରଣର ପ୍ରଭାବରୁ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦୂରେଇ ରଖିବାପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଦେବା; (ଖ) ଏକ ସୁସ୍ଥ ତଥା ସ୍ୱଚ୍ଛ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ଯାହା ଫଳରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସ୍ୱାର୍ଥ ଜଡ଼ିତ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସଜଡ଼ା ଯାଇପାରିବ ।

ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗଙ୍କର ଏହା ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେଲା ଯେ ପ୍ରଶାସନିକ ସଫଳତା ପାଇଁ ଜରୁରୀ ଅଟେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘନିଷ୍ଠ ତଥା ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ, ଯାହା ଧିରେ ଧିରେ କଳୁଷିତ ହୋଇଯାଉଛି । ଦିନକୁ ଦିନ ପ୍ରଶାସନିକ ରାଜନୀତିକରଣର କାୟା ବିସ୍ତାରିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ଓ ରାଜନେତା ଏବଂ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସାଧୁ ସମ୍ପର୍କ ବଢ଼ିଚାଲିଛି । ଫଳରେ ପ୍ରଶାସନିକ ପାରଦର୍ଶିତା ଓ ଦକ୍ଷତା ବାଧା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି ।

ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ କଥା ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ, ତାହା ଥିଲା, ରାଜନୀତି ଓ ପ୍ରଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅଯାଚିତ ପାରସ୍ପରିକ ଅନୁପ୍ରବେଶ ବିରୋଧରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଏବଂ ଏହା ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ । ଆୟୋଗର ଆୟୁକ୍ତମାନଙ୍କର ସର୍ବସମ୍ମତ ମତ ଥିଲା ଯେ ପ୍ରଶାସକ ଓ ରାଜନେତା ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ, ପ୍ରତିପକ୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବେ ନାହିଁ ଓ ବରଂ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ମତାମତ ଓ ପରାମର୍ଶକୁ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହିତ ବିଚାର କରିବେ ।

ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ) ତଥା ରାଜନେତାମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଥିଲା ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରର :

(କ) ପ୍ରଶାସନିକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ଭଲଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଓ ତତ୍ ସମ୍ପର୍କିତ ପେଷାଗତ ବା ବୃତ୍ତିଗତ (Professional) ଚରିତ୍ରକୁ ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଖ) ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବଦଳି, ନିଯୁକ୍ତି ଓ ପଦୋନ୍ନତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥା ସମ୍ଭବ କମ୍ ରାଜନୀତିକ ହସ୍ତକ୍ଷେପକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ।

(ଗ) ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ତଥା ଅନୁମୋଦିତ ନୀତିରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ କୌଣସି ରାଜନେତା ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ପୂରଣ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ନ କରିବା ।

ସେହିପରି ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଚେତାବନୀ ଦେବା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି :

(କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାଧିକାରୀ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଯେ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା ବାସ୍ତବରେ କ'ଣ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ? ତଦନୁସାରେ ସେ ଆପାତତଃ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଯେପରି ରାଜନେତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ଦିଗରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନୀତିରେ ଯଥାସମ୍ଭବ କମ୍ ବୁଝାମଣା ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରିବ ।

(ଖ) ପଦାଧିକାରୀ ଯଥାସମ୍ଭବ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ)ଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବେ ଓ ସେ ଭିନ୍ନମତ ପୋଷଣ କରିବା ସପକ୍ଷରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିକୁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବେ ।

କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା, ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପଦାଧିକାରୀମାନେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଓ ନିଜକୁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବେ, ଯେପରିକି ଶାସକଦଳର ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ତଥା ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀର ନିଷ୍ଠା ରହିବା ସହିତ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ନିଜର ସକାରାତ୍ମକ ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ରହିବ ।

୩୫.୫.୧ ସାଂପ୍ରତିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ (Recent Development)

ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସୁସମ୍ପର୍କର ଦିନକୁ ଦିନ ଅବକ୍ଷୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ପ୍ରଶାସନିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ସ୍ତରୀୟ ଉଦାସୀନତା (Apathy) ଫଳରେ ସମୟର ଗତି ସହିତ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିବେଶରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା । ରାଜନେତା, ଅପରାଧୀ, ପୋଲିସ୍ (ଆରକ୍ଷୀ ବାହିନୀ) ଓ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ "ପାରସ୍ପରିକ ସ୍ୱାର୍ଥ" (Mutuality of benefit) ଜଡ଼ିତ ସମ୍ପର୍କ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଘନିଷ୍ଠ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାହୁବଳ ଓ ଅର୍ଥବଳର ବହୁଳ ଅପବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଫଳରେ ଦଳୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୟ ଲାଭର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ମାଫିଆ ଓ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ନେତାମାନଙ୍କର ସହିତ ଅନ୍ୟାୟୋଚିତ ସମ୍ପର୍କ ଯୋଗୁଁ 'ରାଜନୈତିକ ଅପରାଧୀକରଣ' ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

'ରାଜନୈତିକ ଅପରାଧୀକରଣ' ସମ୍ପର୍କିତ 'ଭୋରା ଆୟୋଗ' ବା 'ଭୋରା କମିଟି'ର ରିପୋର୍ଟ ୧୯୯୩ ମସିହାରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । କମିଟିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏନ୍. ଏନ୍. ଭୋରା ନିଜ ରିପୋର୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ମାଫିଆ ଓ ଅପରାଧୀମାନେ ରାଜନୈତିକ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ସୁରକ୍ଷା ପାଇବା ଫଳରେ ଦେଶରେ ଅପରାଧ-ପ୍ରବଣତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଓ ଦେଶରେ ଏକ ସମାନ୍ତରାଳ ସରକାର ଚାଲୁଛି, ଯାହାକି ବାସ୍ତବରେ 'ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ବିରୋଧୀ' ଓ 'ଅଣ-ଜନହିତୈଷୀ' ।

ପ୍ରଶାସନରେ 'ରାଜନୈତିକ-ଅପରାଧୀକରଣ'କୁ ରୋକିବା ପାଇଁ, ତତ୍‌କାଳୀନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ୧୯୯୬ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟଶାସନ ସଚିବମାନଙ୍କର ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲେ ଓ ଏଥିରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟର ଶୀର୍ଷକ ଥିଲା– "ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ ପ୍ରଶାସନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ" (An Agenda for Effective and Responsive Administration) । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ତଥା ଉତ୍ତରଦାୟୀ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ଏବଂ 'ନାଗରିକରବନ୍ଧୁ' (Citizen friendly) ଭାବରେ ପରିଚିତ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ, ଯାହା ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସେବା ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବ ଓ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯିବ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଗଲା, ଏକ **"ନୈତିକ ଆଚରଣ ବିଧି"** (Code of Ethics) ର ପ୍ରଣୟନ ଉପରେ, ଯାହାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବ ରାଜନେତା ଓ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶାସନିକ ସ୍ତରରେ **ବିଧିଗତ** ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଓ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ବିଧି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା, ଯେପରିକି ସେମାନେ ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପାଦନ ସମୟରେ "ଜନସେବା" (Public Service) ଓ 'ଜନହିତ' (Public welfare) ଦିଗରେ ଅଧିକ ସଜାଗ ଓ ସଚେତନ ହେବେ ଏବଂ ତତ୍‌ସହିତ ସମ୍ବିଧାନର ମୌଳିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବେ ଓ ଅନୁରକ୍ତ ରହିବେ ।

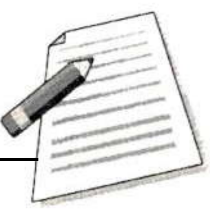

Notes

ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ତଥା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ମାତ୍ର ଏକଥା ଦେଖିବାର କଥା ଯେ କେତେଦୂର ଏହି ଉଦ୍ୟମ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇପାରୁଛି ଏବଂ କେତେଦୂର ଜଣେ ପ୍ରଶାସକ ଏକ **'ଜନସେବକ'**ର ଭୂମିକା ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ଜରୁରୀ ହେଉଛି ଶକ୍ତ ମନୋବଳ ଓ ସୁଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି । ସେବା ଓ ତ୍ୟାଗ ମନୋବୃତ୍ତି ଥିଲେ ପ୍ରଶାସକ ଜଣେ ସଚ୍ଚା ଜନସେବକ ହୋଇପାରିବ ଓ ଜନସାଧାରଣ (ଆମ୍ ଆଦ୍‌ମୀ)ଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ସାକାର ହୋଇପାରିବ ।

ସର୍ବଶେଷରେ, ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ଗୋଟିଏ ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ) ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧାତ୍ମକ ମନୋଭାବ ରହିବା ଅନୁଚିତ ଓ ଏହା ରାଷ୍ଟ୍ରପାଇଁ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅହିତକର । ଏହାର କାରଣ ହେଲା, ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ବିରୋଧାଭାସ ଏକ ବିକଶିତ ତଥା ଉତ୍ଥାନପାଦ (Progressive) ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କୃତିର ଅଗ୍ରସରତାରେ କୁଠାରଘାତ କରିଥାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ନିର୍ଭର କରେ, ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରର ରାଜନେତା ଓ ପ୍ରଶାସକଙ୍କର ମିଳିତ ତଥା ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ଓ ସହଭାଗିତା ଉପରେ । ଉଭୟେ ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଓ ଗୋଟିକ ବିନା ଅନ୍ୟଟି ଅଧୁରା ଓ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ । ଉଭୟଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ – ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ତଥା ଜନମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ) ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କକୁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଉଦାହରଣ ଜରିଆରେ ବୁଝାଇ ହେବ । ଉଦାହରଣଟି ହେଲା ଗୋଟିଏ ଟ୍ରକର ମାଲିକ ଓ ଟ୍ରକର ଚାଳକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ । ଟ୍ରକ୍‌ର ମାଲିକ ଗାଡ଼ି ଚଳାଏ ନାହିଁ ଓ ଟ୍ରକର ଚାଳକ ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଘନିଷ୍ଠତା ହେଉଛି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଓ ନିବିଡ଼ । ମାଲିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ ଚାଳକ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇଥାଏ ଓ ଚାଳକ ଗାଡ଼ିର ହେପାଜତ କରିବା ସହିତ ଦେଖିଥାଏ, ଯେପରି ଠିକ୍ ସମୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚି ପାରୁଛି । ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ ମଧ୍ୟ ଚାଳକର ପରାମର୍ଶ ଶୁଣିଥାଏ ଓ ତଦନୁସାରେ ଗାଡ଼ିର ମରାମତି କରାଇଥାଏ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ରାସ୍ତା ଖରାପ ଥିଲେ, ଗାଡ଼ି ନ ଚଳାଇବାର ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ସେହିପରି ଗାଡ଼ିର ମାଲିକକୁ ନକହି, ତା'ର କଥା ନମାନି ଖରାପ ରାସ୍ତାରେ ଚାଳକ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇଲେ ଓ ଗାଡ଼ିର କ୍ଷତି ହେଲେ, ସେ ପ୍ରକାର ମନମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଚାଳକକୁ ଚାକିରୀରୁ ବାହାରକରିବାରେ ମାଲିକ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଏହି ଛୋଟ ଉଦାହରଣର ଆଧାରରେ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ହେଲେ ପ୍ରଶାସନ ରୂପକ ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର (ପ୍ରଶାସକ) ହେଲେ ଏହି ଗାଡ଼ିର ଚାଳକ । ମାଲିକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଶାସକ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇଥାଏ ଓ ପ୍ରଶାସକର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ମଧ୍ୟ ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ (ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି) ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ନଚେତ୍ ଦୁର୍ଘଟଣା ହେବା ଯେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ଏକଥା ଉଭୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଥାଆନ୍ତି । ଉଭୟ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ସାଇକେଲର ଦୁଇଟି ଚକ ପରି । ଗୋଟିଏ ଚକ୍ ନ ଗଡ଼ିଲେ, ଅନ୍ୟ ଚକଟି ମଧ୍ୟ ଗଡ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ ଓ ଏହାର ଫଳାଫଳ ଅନୁମେୟ । ତେଣୁ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ଉଭୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରଶାସକ (ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ) ମିଳିମିଶି କାମକଲେ ଓ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରସ୍ପରିକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ ରହିଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ଘଟିବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ତୁମେ ଏହି ପାଠରୁ କ'ଣ ଶିଖିଲ ? (What have you learnt ?)

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟଟି ପାଠ କରି ତୁମେ ନିମ୍ନମତେ ଜାଣିପାରିଲ :-

ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ) ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ହେଉଛନ୍ତି ସରକାରର ଦୁଇଟି ଶକ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭ । ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକାର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ପଛରେ ରହିଛି ଶାସକ ଦଳର ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ

ସମର୍ଥନ । ଶାସକଦଳର ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ସମର୍ଥନ ହ୍ରାସ ପାଇଲେ ଓ ଶାସକଦଳ ସଂସଦରେ ସଂଖ୍ୟାନ୍ୟୂନ ହେଲେ ମନ୍ତ୍ରିପରିଷଦ ଇସ୍ତଫା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ଚାଲିଯାଏ । ମାତ୍ର ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ସଂସ୍ଥା । ମନ୍ତ୍ରିପରିଷଦ ବଦଳିଲେ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ବଦଳେ ନାହିଁ । ଶରୀର ବଦଳେ ସତ, ମାତ୍ର ଆତ୍ମା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହେ ।

ମନ୍ତ୍ରିପରିଷଦ ବଦଳିଲେ, ଶାସକ ଦଳର ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଢାଞ୍ଚା ଓ ଆଦର୍ଶ ବଦଳେ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରଶାସକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଏବଂ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବତା ହେଲା, ନବଗଠିତ ଶାସକଦଳ ଓ ମନ୍ତ୍ରିପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବିକାଶମୂଳକ ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରନ୍ତି । ହୁଏତ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝାମଣା ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ଶାସକଦଳର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରିବା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ଓ ବିନା ପ୍ରତିବାଦରେ ସହଯୋଗକରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ବହୁ ସମୟରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।

ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ହେଲା ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ସଂସ୍ଥା । ଏହାର ବିଲୟ ନାହିଁ । ଏମାନେ ପେଷା ବା ବୃତ୍ତିଭିତ୍ତିକ (skilled) ଏବଂ ବେତନ-ଭୋଗୀ (paid) । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଟିକସ ଦେୟରୁ ଓ ସରକାରୀ ତହବିଲ୍‌ରୁ ସେମାନେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବେତନ ପାଇଥା'ନ୍ତି । ସରକାରରେ ଏମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର — ସରକାରୀ ଯୋଜନା ପ୍ରଣୟନରେ ନିଜର ସୁଚିଚିନ୍ତ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଯୋଜନାକୁ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା । ଏବେ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳି ଯାଇଛି । ଆଜିର ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ନିଜର ପାରମ୍ପରିକ ଭୂମିକାରେ ଆସିଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ଓ ସମସ୍ତ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ନିଜକୁ ସାମିଲ୍ କରିପାରିଛି । ପରବର୍ତ୍ତନୀୟ ଶାସକଦଳର ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପରାମର୍ଶ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଦେଇଚାଲିଥାଏ, ବିଭାଗୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ, ଯାହା ସେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି ବା ନ କରିପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ବିଭାଗୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତି, ଠିକ୍ ବା ଭୂଲ ହେଉ, ତାହା ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସଫଳତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ । ଏଥି ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ନିରପେକ୍ଷତା ଓ ଅଦୃଶ୍ୟମାନତା (Anonymity) ଚିନ୍ତାଧାରା ଅବାସ୍ତବ ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁତରାଂ ଜନ୍ମ ନେଲା ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା: 'ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର' ବା 'ଆଜ୍ଞାବହ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର' (Committed Bureacracy) । ମାତ୍ର ଧିରେ ଧିରେ ଏହି ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ପରିଣତ ହେଲା 'ରାଜନୀତିକରଣ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର'ରେ । ଫଳସ୍ୱରୂପ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା (ମନ୍ତ୍ରୀ) ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଆନ୍ତରିକତାରେ ଭଟ୍ଟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରଶାସକମାନେ ରାଜନେତାମାନଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ଠଉରେଇଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଅନୈତିକ, ଦଳୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ଜନିତ ଓ ବହୁମାତ୍ରାରେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବୋଲି ଆଖ୍ୟାଦେଲେ । ଫଳରେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ କଳୁଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀର ଚାକିରୀ ସର୍ତ୍ତାବଳୀରେ, ବଦଳି ଓ ପଦୋନ୍ନତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଯଥା ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ଅପରପକ୍ଷରେ, ରାଜନେତା ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରଶାସକ ମାନଙ୍କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ଦିଗରେ 'ପ୍ରତିବନ୍ଧକ'ର ଆଖ୍ୟା ଦେଲେ । ଚା' ପିଆଲାରେ ଅଯଥା ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ଦକ୍ଷତା ହ୍ରାସ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏପରି ଏକ ଅଭାବନୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ୧୯୬୬ ମସିହାରେ 'ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ' ଗଠନ କରାଗଲା ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଶାସନିକ ଦୃଢ଼ତା ଆଣିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ, ରାଜନେତା ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତରିକତା ଓ ଘନିଷ୍ଠତା ହେଉଛି ଏକ ସଫଳ ପ୍ରଶାସନର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ।

Notes

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ପ୍ର. ୧। ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ ।

ପ୍ର. ୨। ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ଭୂମିକା ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

ପ୍ର. ୩। ଓ୍ୱେବରଙ୍କ ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ତତ୍ତ୍ୱର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ?

ପ୍ର. ୪। ରାଜନୀତି ଓ ପ୍ରଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦ ସମ୍ପର୍କିତ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

ପ୍ର. ୫। 'ଅମଲାତନ୍ତ୍ରରେ ନିରପେକ୍ଷତା' ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଅବକ୍ଷୟ ଜନିତ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ପ୍ର. ୬। 'ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର' କହିଲେ ତୁମେ କ'ଣ ବୁଝ ? ଭାରତରେ ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି କି ? କାରଣ ଦର୍ଶାଅ ।

ପ୍ର. ୭। ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉପୁଜୁଥିବା ସଂକଟମୟ ସମ୍ପର୍କର କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

ପ୍ର. ୮। ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ରାଜନୀତିକରଣ ଦ୍ୱାରା ରାଜନୀତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କିପରି ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ, ତାହା ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

ପ୍ର. ୯। ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁ-ସମ୍ପର୍କ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବା ଲାଗି ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କର ।

ପାଠ ସମ୍ପର୍କିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର :

୩୫.୧ : (କ) ରାଜନୈତିକ, ପ୍ରଶାସନିକ

(ଖ) ରାଜନୈତିକ

(ଗ) ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

(ଘ) ନୀତିଗୁଡ଼ିକର ରୂପାୟନ

(ଙ) ଯୋଗ୍ୟତା ବା ମେଧା

(ଚ) ମ୍ୟାକ୍ସ ଓ୍ୱେବର

(ଛ) ବିବେକାନୁମୋଦିତ ଓ ଦକ୍ଷ (Efficient)

୩୫.୨ :

(କ) ଅମଲାତନ୍ତ୍ର

(ଖ) ନିୟାମକ (Regulatory), ଜନମଙ୍ଗଳକାରକ (Welfare Oriented)

୩୫.୩ :

(କ) ପ୍ରଶାସନ, ରାଜନୀତି

(ଖ) ନିରପେକ୍ଷତା, ରାଜନୀତିକରଣ

(ଗ) ବାରଣ କରିବା

(ଘ) ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ରୂପାୟନ

(ଙ) ଅମଲାତନ୍ତ୍ର

(ଚ) ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀ, ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ

(ଜ) ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧତା

ଦୀର୍ଘ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ସମ୍ପର୍କିତ ଉତ୍ତର ଗୁଡ଼ିକର ସୂଚନା :

ପ୍ର. ୧। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୧ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୨। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୨ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୩। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୧ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୪। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୩.୧ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୫। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୩.୨ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୬। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୩.୩ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୭। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୪ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୮। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୪ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ପ୍ର. ୯। ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୩୫.୫ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

❑❑❑